

Йонка Найденова

**УНГАРСКИ ИМЕНА
НА БЪЛГАРСКИ**
ТРАНСКРИПЦИЯ. СЪОТВЕТСТВИЯ

София
2018

**Книгата се издава с финансовата подкрепа
на Програма Publishing Hungary при Министерството на външните
работи и външноикономическите връзки на Унгария
и Унгарски културен институт при Посолството на Унгария в София.**

Институт Балаши
Унгарски културен
институт

**С любезното партньорство на
„Балканкарподем“ АД и „Алдекс“ ООД**

© Йонка Найденова, автор, 2018

© Изток-Запад, 2018
ISBN 978-619-01-0371-4

Йонка Найденова

УНГАРСКИ ИМЕНА НА БЪЛГАРСКИ

**ТРАНСКРИПЦИЯ
СЪОТВЕТСТВИЯ**

СЪДЪРЖАНИЕ

За книгата.....	7
Състояние на транскрипцията на унгарските имена в България	13

ПЪРВА ЧАСТ

ПРИНЦИПИ НА ТРАНСКРИПЦИЯТА НА УНГАРСКИТЕ ИМЕНА НА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК / 17

За унгарския език.....	19
Начини за предаване на имената от унгарски на български език	27
Транскрипция	27
Остарели транскрипции.....	32
Принципни правила.....	35
Обобщителна таблица.....	38
Транскрипция на унгарските гласни.....	42
Транскрипция на унгарските съгласни.....	43
Транскрипция на съставните имена.....	45

ТРАНСКРИПЦИЯ НА УНГАРСКИ СОБСТВЕНИ ИМЕНА / 52

Унгарските собствени имена.....	52
Транскрипция	64
Транскрипция на фамилни имена с наставки <i>-né</i> , <i>-ék</i>	65
Транскрипция на двойни лични и фамилни имена.....	65
Транскрипция на исторически имена	66

ТРАНСКРИПЦИЯ НА УНГАРСКИ ГЕОГРАФСКИ ИМЕНА / 69

Географски имена.....	69
Държави и континенти.....	70
Унгарски селищни имена	74
Селищни имена в Унгария	74
Селищни имена извън Унгария	75

ВТОРА ЧАСТ

ПРАКТИЧЕСКА ТРАНСКРИПЦИЯ (РЕЧНИК)	83
ПРИЛОЖЕНИЯ	139
Транскрибирани лични имена	139
Транскрибирани фамилни имена.....	148
Транскрипция на селищни имена в Унгария.....	158
Транскрипция на унгарски селищни имена извън Унгария.....	193
СЪКРАЩЕНИЯ И ЗНАЦИ	209
ПО-ВАЖНИ ИЗТОЧНИЦИ.....	211

ЗА КНИГАТА

През последните години в България има все по-нарастващ интерес към проблемите на двуезичието и свързаните с тях актуални въпроси на предаването на чуждите имена. Това в най-голяма степен се отнася и за транскрибирането на унгарските имена на български език, където и до днес съществува известна неяснота и спорни въпроси, а съотношението между езикова нормативност, традиция и обществена практика невинаги намира адекватно изражение. Ето защо, както показва и заглавието на книгата, настоящото издание е посветено на важни проблеми на транскрибирането и въобще на предаването на унгарските имена на български език, породено от стремежа да се внесе повече яснота и установеност при изписването на унгарските имена у нас; да се преодолеят остарелите транскрипции от миналото и допусканията днешни грешки; да се подпомогне преводаческата практика, както и обучението по унгарски като чужд език. Приложен е съвременен подход във връзка с транскрибирането, като указанията са написани със стремеж за повече разбираемост, с оглед и на предназначението на справочника за най-широк кръг ползватели – студенти, преподаватели, преводачи, редактори, журналисти, библиотекари, общественици, специалисти от различни области на знанието и читатели.

Изложението и подборът на имената се постигат въз основа на речници, литературни и енциклопедични справочници, онлайн ресурси и данни от основополагащи изследвания. Съкратен вариант на настоящото издание, по-конкретно на първата му част (с акцент върху общите положения за транскрибирането на унгарските имена на български), беше вече обнародван в поредицата на специалност „Унгарска филология“ към Софийския университет „Св. Климент Охридски“ (Унгарски тетрадки № 5, 2015), когато в обсъждането му се включиха както колегите унгаристи – всички те отлични специалисти по език и култура на Унгария, така и други специалисти по чужди езици, преводачи, автори на разработка за българската транскрипция на чуждите имена. Този труд обаче нямаше да бъде възможен и без всички онези натрупвания, засягащи състоянието на превода от унгарски език през годините, и намерили израз в изявите на няколко поколения преводачи от унгарски. Още по-малко бил възможен без сериозните изследвания на плеяда унгарски учени в областта на ономастиката, изследователи на традициите и на съвременните явления в унгарската наука.

В хода на работата ми се наложи да поставя и формулирам отговори на немалко въпроси, дискутирани през десетилетията, както и на някои останали спорни до днес; да проуча специализираната литература в България и в Унгария; да издиря многобройни примери, на първо място от преводаческата практика; да открия специфичните имена – собствени и на селища; да изработя словници на унгарските имена и тяхното адекватно представяне на български език, и то съобразявайки се с днешните и някогашните реалности, с новите и остарелите имена и форми; да потърся транскрипционни варианти, разглеждайки същевременно въпроси от общ характер, регламентиращи правописа и транскрипцията на чуждите имена въобще; да обобща, открия и допълня проблеми, свързани с теорията и практиката на превода, които съм разглеждала в свои досегашни публикации; да навляза по-дълбоко в културната памет на унгарците и културата на двуезичието, и пр. Най-голямото предизвикателство се оказа предаването на онези типични, често сложни имена, които не се вписват в общите указания за предаване на чуждите имена, съответно опитите да се компенсират липсващи в български език звукове съобразно днешното развитие на науката за транскрипция. Но и в такива случаи се опитвам да открия срещаните колебания в сегашната преводаческа практика, да предложа по-последователно съблюдаване на правилата за транскрипция или на отклоненията, придобили вече легитимност в българска среда.

*

Настоящата книга има научно-приложен характер и е първи опит за по-обстойно и системно представяне на унгарските имена на български език, изработен въз основа на езиковедските норми, практическите правила и решения при превод на имена и като се съобразява с унгарската обществена и културна памет. Включени са както собствени имена – лични и фамилни, така и географски или познати чужди имена. Застъпени са – освен по-важните държави, континенти и градове – и унгарските селищни имена в Унгария или извън нейните граници. Отделно са упоменати още названия на небесни тела, търговски марки, болести, абривиатури, учреждения (в качеството им на собствени имена), по-характерни природни области, митологични и литературни персонажи, прозвища и имена на династии, значими исторически събития, имена на награди и документи, имена на животни, някои типични национални названия от унгарския бит, история, литература и изкуство и др. За улеснение при търсене в приложението присъстват компактно и разпространените лични, фамилни и селищни имена.

Като обективен критерий за включването на имената в речника – неговата справочна част, са използвани тяхното присъствие най-вече в унгарски академични помагала, на първо място в унгарския правописен речник (Будапеща, 2005). Подборът на унгарските селищни имена в днешна Унгария е съобразен с последните актуални източници за селищната мрежа на страната. Включени са и селищни места извън границите на днешна Унгария, описани в справочник на Будапещенския институт за изследване на унгарците (1990), при съобразяване с днешните граници и обществените практики.

В структурно отношение книгата е съставена от увод и две части, също и от приложения с оглед да се улесни нуждата от справки за предаването на основните имена. В уводната част е представено състоянието на транскрипцията на унгарските имена в България, като се посочват и отделни обективни и субективни причини, които влияят върху проблематиката и дават възможности за някои несъобразности и дори заблуди при изписването на чуждите имена у нас.

Първата (теоретичната) част разглежда принципи на транскрипцията на унгарските имена на български, спирайки се и върху спецификата на унгарския език. В обобщителна таблица се извеждат (със съответните примери) транскрипцията на унгарските гласни, на унгарските съгласни, както и тази на съставните имена. Специално внимание се обръща на предаването на унгарските собствени имена, както и на изразяването на унгарските географски имена.

Втората (речниковата) част е посветена на практическата транскрипция на имената и по същество засяга предаването на унгарските имена на български език – тяхното транскрибиране и изразяване (съответствие). Словникът, подготвен специално за това издание, регистрира думи, понякога и словосъчетания, от най-различни области, като се съобразява и с по-трудните правописни и произносителни случаи и съответно тяхното представяне на български език.

За основен подход при представянето на унгарските имена в речника да се приема първо **транскрибирането, последвано от тяхното съответствие на български език**. Това се отнася най-вече за изписването на улици, площади, мостове, университети и хотели, но не се прилага при учреждения и музеи; например: *Váci utca* – Ваци утца; ул. „Ваци“; *Andrássy út* – Андраши ут; бул. „Андраши“; *Margithid* – Маргитхид; мостът „Маргит“; *Mátyás templom* – Матяш темплом; църквата „Матяш“. Същият принцип намира приложение при изразяването на собствените имена: *Arany János* – Аран Янош; Янош Аран (*poem*). Има и имена от типа: *Piroska* – 1. Пирошка

(*собств. име*); 2. Червената шапчица (*в приказка*). Интерес представляват историческите имена; напр.: австрийският император Франц Йосиф I е едновременно и крал на Унгария, познат под името Ференц Йожеф I. В пояснителни бележки фигурират още имена на природни области, библейски и митологични имена, емблематични заглавия на художествени творби, национални реликви и пр. Включените имена на квартали са само от столицата Будапеща и затова там не се посочва място, област. Представянето на абривиатурите в тяхната азбучна последователност е означено с препратки. Дават се и примери (при словосъчетанията), улесняващи възприемането.

Поначало навлизането и установяването на чужди собствени имена, в това число географски, е процес, който зависи от най-различни фактори, и в който – независимо от начина на проникване (транскрипция, транслитерация или превод) – чуждите и по-конкретно широкоизвестните географски имена са се установили в определен вид; напр. *Дунав*, *Виена*, *Пеща* и *Будапеща*, *Унгария* (срв. с вече утвърдените *Вашингтон*, *Париж*, *Рим* вместо близките до първоизточника *Уошингтън*, *Пари*, *Рома*). Всички тези имена са различни на български от оригиналното им произнасяне, а понякога паралелно съществува и тяхната транскрибирана или преведена форма; напр.: *Lánchíd* – Ланцхид, моста „Ланц“, но и Верижния мост; *Kékestető* – (връх) Кекеш (букв. Кекештетъ, прибл. превод: Син похлупак); *Felvidék* – Фелвидек, но и Горна провинция / Горна (или Северна) Унгария, днес в Словакия. Ето защо е важно транскрибирането на имената да бъде съобразено с традиционно установилите се форми, като в българската традиция топонимите не се превеждат. Но и при географските имена са в пълна сила правилата (указанията), отнасящи се до транскрибирането на унгарските собствени имена.

Специално внимание заслужават унгарските селищни имена извън границите на Унгария. Така в посочения в приложението списък, който не претендира за изчерпателност, попадат най-важните унгарски имена (топоси), транскрибирани на български и предадени с тяхната днешна форма (название). Заедно с това се застъпват селищата с по-компактно унгарско население, но се упоменават и географските обекти, известни с унгарското си име (*Kolozsvár* – *Коложвар*, дн. Клуж-Напока в Румъния; *Zágráb* – Заграб, дн. Загреб и *Károlyváros* – Каройварош, дн. Карловац в Хърватия; *Boroszló* – Боросло, дн. Вроцлав в Полша). Отделно – в скоби – са изведени сегашните наименования и техните български съответствия.

Както показват наблюденията от преводаческата практика, уместно е в преводите от унгарски и въобще в българските текстове с унгаристична тематика след транскрибираното унгарско понятие да се конкретизира днешното название – селище, страна и пр. Например: *Пожон* (дн. Братислава); *Уй видек* (дн. Нови Сад).

При транскрибирането на чуждите имена, най-вече на селищните имена извън Унгария, се наложи да се проведат консултации със специалисти по съответните литератури, но и тогава изплуват някои нерешени проблеми. Това също говори за актуалността на въпроса, за нуждата от знания, свързани с културата на двуезичието и правилната транскрипция на имената въобще.

*

Изказвам благодарност на колегите, които се включиха в обсъждането на указанията за транскрипция на унгарските имена, както и на редакторите на книгата. Надявам се изданието да послужи като практическо помагало при предаването на унгарските имена на български, както и за **постигането на повече обществена информираност, съответно за надлежно прилагане и спазване на общоприети правила и книжовни норми**. Само така могат да се преодолеят неустановеността и грешките, да се внесе повече яснота в спорните въпроси, да се постигне сравнително уеднаквена транскрипция на унгарските имена на български.